Fastelavnsrytterne er opstillet i gården på Lemming Nygård. Ca. 1910.
FOTO FRA SILKEBORG ARKIV

DET VAR DENGANG

Henvendelser om artikler bragt under »Det var den gang« kan ske til:
Silkeborg Arkiv - E-mail: arkiv@silkeborgbib.dk - Tlf.: 87 22 19 24

Fastelavn er mit navn

Førhen blev fastelavn fejret i endnu større omfang end nu. Blandt andet lavede landsbyernes unge store, ridende optog

Af arkivleder Lis Thavlov

SILKEBORG: På mandag er det fastelavnsmandag, og i umindelige tider har man festet denne dag. »Boller op, boller ned, boller i min mave ...« synger børnene stadig hvert år, og frem til omkring 1970 var fastelavnsmandag skolefridag. Den forsvandt dog i forbindelse med, at skolelegang om lørdagen blev afskaffet.

I dag er fastelavn fortrinsvis de mindre børns fest. De bliver klædt ud og slår katten af tønden. Nogle børn går stadig på egen hånd udklædte rundt i nabolaget med raslebøsser, mens de synger »Fastelavn er mit navn ...« og håber på, at der falder nogle penge af. Mindre glade bliver de vist, hvis de, som de selv synger, kun får en fastelavnsbolle.

I dag holdes fastelavnstraditionen især i live gennem arrangementer i skoler og børnehaver. Det samme gælder fastelavnsarrangementer i grundejer- og boligforeninger, sportsforeninger, spejdergrupper m.m.

FDF/FPF Silkeborg 1. kreds har inviteret flygtningebørn fra Silkeborg Bad til fastelavnsfest. Her slås der katten af tønden. 1987. FOTO FRA SILKEBORG ARKIV

Der serveres fastelavnsboller til børnene i Dr. Louises Asyl, da børnehaven havde til huse på Silkeborg Hovedgård, hvor den ene halvdel i 1940 blev indrettet til børnehave. Ca. 1950. FOTO FRA SILKEBORG ARKIV

Festen før fasten

Fastelavnen har rødder tilbage til den tid, hvor vi stadig var katolikker i Danmark.

Oprindeligt stammer ordet fra middelnedertysk - »vastelavent'«, altså fasteaften. Det var aftenen før, den 40 dage lange faste begyndte, den tid, hvor man rensede sit legeme og på denne måde blev klar til den hellige påske. Fastetidens mad bestod af groft brød, fisk og lignende. Så før fastens start sørgede man, hvis man havde råd til det, for at nyde al den mad, som det snart ville være forbudt at indtage. Samtidig var det en festlig tid, hvor man for en kort stund vendte verden på hovedet, og hvor de almindelige normer blev sat ud af kraft.

Efter Reformationen i 1536 ophørte fastepligten, men festtraditionerne omkring fastelavn blev bibeholdt som folkelige skikke, som i forskellige varianter stadig indgår i vores fastelavnstraditioner.

At ride fastelavn

Fastelavnsmandag var den største festdag ved bondesamfundets fastelavn. Det er herfra, skikken med at rasle og klæde sig ud stammer. Fastelavnen var fortrinsvis en fest for landsbyens unge mennesker. Gårdenes karle red omkring fra gård til gård i et optog med festligt pyntede heste og vogne. De var selv i hvide skjorter, og hestene var pyntede med kulørte bånd og bjælder.

Fastelavnsoptoget besøgte landsbyens gårde for at samle penge og madvarer ind til et mægtigt gilde.

Deltagerne sang og lavede drillerier for at lokke bidrag ud af gårdens beboere.

Nogle steder red man også ringridning - og fik på den måde valgt en konge. Med tiden blev gilderne afholdt i forsamlingshusene, der dukkede op de sidste årtier af 1800-tallet.

At slå katten af tønden

At »slå katten af tønden« er en skik, som går også langt tilbage, og som helt frem til omkring 1800 blev afviklet med en levende kat i tønden. Katten var nok symbolet på alt det onde, som man ønskede skulle jages bort ved forårets start.

Efterhånden blev det almindeligt at bruge en død kat, og i nyere tid er indholdet i tønden blevet ganske harmløst - og består af frugt og især slik og måske en sort papkat.

Skikken med at slå katten af tønden er muligvis kommet til Danmark allerede omkring 1520 med de nederlændere, som Christian 2. inviterede til at bosætte sig på Amager. Der kendes i hvert fald optegnelser om fastelavnslege fra Amager og også små tegninger af forskellige lege, som går helt tilbage til 1600-tallet.

Disse lege omfattede dels den berømte tøndeslagning til hest - en skik, som stadig er levende på det sydlige Amager, dels »gåseridning« med en levende gås, der var ophængt i benene, og hvor det gjaldt om at trække dens hoved af halsen, som var smurt ind i en fedtet substans.

Denne skik forsvandt på Amager omkring 1800, men den kendes stadig i byer i Belgien. Den levende gås er dog nu erstattet af en mere moderne af gummi ...

I dag spiser vi stadig fastelavnsboller og får fastelavnsris - skikke, som begge har rod i gamle traditioner. Fastelavnsbollerne stammer sandsynligvis fra Tyskland, hvor man i 1600-tallet kaldte dem »heisswecken«, dvs. varmt, rundt bagværk. De var lavet af det fine hvedemel, som tidligere sikkert har været en kærkommen afveksling fra hverdagens mere grove rugbrød.

I de seneste årtier er fastelavnsbollerne blevet til wienerbrødsboller, som er fyldt med creme, syltetøj eller flødeskum.

Fastelavnsriset har sin oprindelse i et gammelt frugtbarhedsritual, hvor man slog hinanden med grene for at overføre naturens frugtbarhed til kroppen. I dag er fastelavnsris pyntet med slik, papirblomster og sorte katte af papir, men disse »ris« er vist ved at være på vej ud.

Lokale traditioner

Vi har ikke kendskab til helt særlige fastelavnstraditioner i Silkeborg-området. Vi kan dog se, at traditionen med fastelavnsoptog rundt i sognet har holdt sig længere i Lemming end andre steder. På et foto fra omkring 1910 kan vi se fastelavnsrytterne stillet op i række og geled i gården på Lemming Nygård. De er udklædt, så de næsten ligner soldater - og på postkortet har Kresten skrevet: »Jeg var konge«.

Som en sjov udløber af denne tradition ved vi også, at patienterne fra Tuberkulosesanatoriet i de første år (efter starten i 1903) kørte rundt i Silkeborg på festligt smykkede vogne. I optoget kunne der være en »båd« med matroser, de kendte tegneseriefigurer Knold og Tot og måske »Svinedrengen« eller andre af H. C. Andersens eventyr. Ved siden af vognene gik andre sanatoriepatienter med lange

bambusstænger, hvor der var fastgjort en lille pose eller en konservesdåse. Heri kunne tilskuerne så lægge deres pengegaver.

Optogene ophørte dog efter nogle år, fordi sanatoriets personale efter sigende ud på aftenen måtte rundt på byens værtshuse og hente patienterne, der fik sig en tår over tørsten for de indsamlede penge. Og det gik jo ikke i længden.

Har læserne erindringer, billeder eller optegnelser om gamle og nye fastelavnstraditioner vil Silkeborg Arkiv gerne høre nærmere.

Fastelavnsoptog fra Silkeborg Sanatorium, som patienterne arrangerede. Ca. 1908.
FOTO FRA SILKEBORG ARKIV

Skiltningen er blevet ændret i denne uge og der er lavet ensretning. For at imødegå det kaos, der ofte har hersket på Bindslevs Plads, har man valgt at ensrette gaden. Nu skal bilisterne så lige vænne sig til forholdene, for, som det kan ses på billedet, er det ikke alle, der har registreret den ellers grundige skiltning i området.
FOTO: LARS SVANHOLM

Ensretning skal mindske kaos på Bindslevs Plads

Silkeborg Kommune har besluttet at lave ensretning i trafikken på Bindslevs Plads

Af Rasmus Boserup

SILKEBORG: Trafikken har ofte givet anledning til kaos på Bindslevs Plads, hvor gaderne er smalle, og arrangementerne er mange på henholdsvis biblioteket og i Medborgerhuset. Som et forsøg på at minimere det kaos bliver kørslen nu ensrettet på pladsen.

- Pladsen er trang på vejen mellem Medborgerhuset og biblioteket, og det giver ofte trafikkaos, fordi folk jo kører i begge retninger. Samtidig bliver mange også samlet op af biler i området efter arrangementer, og det har ikke gjort det bedre, siger Karin Dalsgaard fra Veje og Trafik i Silkeborg Kommune og påpeger, at der længe har været et ønske om en ensretning i lokalområdet.

- I efteråret havde vi en offentlig høring om problematikken, hvor beboere og boligejere i området udelukkende kom med positive tilkendegivelser i forhold til at ensrette kørslen, så det har vi derfor besluttet.

Ensretningen er netop blevet godkendt af politiet, og mandag gik arbejdet med at skilte anderledes i gang.

- Allerede nu er indkørselsforbuddet sat op både ved Hostrupsgade og Amaliegade. Mange er nok ikke helt opmærksom på de nye regler endnu, fordi man jo kører lidt efter vane, så vi opfordrer selvfølgelig til at være ekstra opmærksom på ændringerne, når man kører på pladsen fremover, siger Karin Dalsgaard.

Foreløbigt er ensretningen et forsøg, som vil vare i et år. Efterfølgende vil kommunen evaluere ændringerne, men man forventer, at »trafikken kan blive afviklet bedre med løsningen«, lyder det.

UDKIG

Skriv til Udkigsmanden på silkeborg@mja.dk
eller Papirfabrikken 18, 8600 Silkeborg

Udkigsmanden var så heldig at få ikke blot en, men hele to forårshilsener i går - på februars næstsidste dag.

Den ene er fra Ellen Schou på Svejbæk Søvej i Svejbæk. Hun sørger trofast, år efter år, for at fortælle Avisen om årets første anemoner, så vi kan fortælle læserne om dem.

Og i går sprang de første anemoner ud i Svejbæk.

»Lige inden den officielle forårsdato dukkede anemonerne op - lidt forsigtigt, men det plejer ikke at vare længe, før de har strakt sig«, skriver Ellen Schou.

Den anden forårshilsen er fra naturvejleder Jan Kjærgaard, der i går var en tur i Vejlbo Mose. Og her var han vidne til en ny forårsrekord. Jan Kjærgaard fortæller:

- Lidt nord for broen i mosen er der en myretue. Her lå myrerne og solbadede. Tidligt forår, det vil normalt sige i begyndelsen af april, kommer myrerne frem på tuen i store sorte ansamlinger og samler solskin ind i tuen, så den bliver dejlig varm.

- Det er myrernes første forårsopgave. Myrerne kommer ud, solbader, går ind i tuen og afkøles. Derved varmes tuen op til over 20 grader og er nu klar til aktivitet.

- Det har jeg aldrig før set i februar, siger Jan Kjærgaard.

Jo, nu er der sandelig forår, og i morgen er det 1. marts. Men selvom marts officielt er en forårsmåned, ved vi jo alle godt, at starten af marts ofte er iskold og undertiden også med sne.

Lad os håbe, at de to forårsbebudere fra i går, er et varsel om et tidligt og varmt forår.

Forårsbebuderne fra Svejbæk - de yndigste små anemoner. Og det var ikke det eneste forårstegn i går. I Vejlbo Mose har myrerne nu vovet sig uden for tuen.

DEBAT

Indlæg må højest være på 400 ord.
Skriv til silkeborg@mja.dk eller
Papirfabrikken 18, 8600 Silkeborg

!! Jeg er enig med Robert Thompson

Af Finn Pedersen

Højmarken 160, Silkeborg

Tak til Robert Thompson for den fine gennemgang, i Midtjyllands Avis 26/2-14, af hans erfaringer med 20 års arbejde med Energi Midt.

Jeg deler Roberts synspunkter og er glad for, at mange af de forslag, han har fremført, med tiden bliver til virkelighed.

Jeg er selv blevet stemt ind i en fiberforbindelse og Waoo TV, og jeg deler Roberts ønske om, at EM skal have en bedre etik i forbindelse med markedsføring af deres produkter, samt ønsket om at fjerne uforståelige gebyrer.

Derudover kunne jeg godt tænke mig, at fakturaer for afregning af elforbrug blev gjort forståelige.